

comentador de textos importants. I un cop haurem enllestit això, serà l'hora d'empendre la tasca d'entregar al públic la seva obra poètica, començant pels seus primers versos d'estudiant (que en Verdaguer tot ho guardava ben endreçat), seguint pels seus diversos poemes als quals mancava l darrer cop de mà (algun d'ells de llarga i laboriosa composició), pera acabar am la copiosa recullida de l'obra lírica inedita, que, per sort, no es poca.

QUÈ DIUEN ELS AUCELLS?

ANEU-LOS-HO a demanar an ells mateixos, si us volen respondre. El seu llenguatge no es gaire entès ni conegut pels homes que corren avui dia; més els pagesos i pastors, que ls senten sovint i els tracten més d'aprop, i, per lo tant, ne saben més que ls savis, han provat, fa centuries, d'interpretar alguns de llurs cants, i ab prou feines han arribat a traduir-ne algun passatge d'ací i d'allà, en dites, adagis i versos extranyes, com els que aneu a sentir. Si tot cant sol tenir una lletra, aquesta es la lletra del cant dels aucells tal com la gent bosquerola me l'ha ensenyada a mi mot per mot, sense guanyar ni perdre.

I

Comencem per lo que diu la piedosa i martinera Oreneta als que dormen fins a alta hora

dominats pel vici de la peresa, com si no tinguessin res que fer:

Lleva-t, lleva-t dematí.

A l'Empordà l'Oreneta dóna l mateix bon consell; més, pera avergonyir al dorment, li conta lo que ella ha fet, com a glosa de son tema:

M'he llevat,
m'he rentat,
he esmorsat,
he anat a Montserrat,
i tu encara ets al llit?
Lleva-t dematí, dematí.

No es veritat que l'Oreneta, l'aucell que, segons diuen els infants, es pecat matar-lo, parla com un angel?

L'Angel de la Guarda mateix es qui ns diu i ens repeteix cada dia:

Qui vol a Déu servir,
s'ha de llevar dematí.

II

No trobeu que es bon concell el de l'Oreneta? I el del Calandrió? El Calandrió, que es un parent de la Calandria, encara que més petit que ella, desvetlla a punta de dia com no

ho faria l despertador més fi, als llauradors de l'horta de Lleida, dient-los ab veu clara:

A junyir, a junyir.

Doncs un altre aucell s'atreveix a contradir-lo dient al dormilec emperesit:

Gira-t i tomba-t, gira-t i jeu.

Sabeu quin es aquest aucell que fa l'ofici de diable? Doncs es la Merla. No endebades nostre poble de montanya, quan no vol anomenar el dimoni, que Déu ens el tinga lluny, li diu l'*angel merlenc*, tal vegada perquè, disfrenat de son negre plomatge i lletja figura, s'atreví a temptar el patriarca Sant Benet.

Altres atribueixen al Pardal, que verament es xerraire de mena, el susdit mal concell:

Xerritx, xarretx,
gira-t i tomba-t, gira-t i jeu.

D'acord ab la Merla i el Teuladí deu estar una mena de Mussol que nit enllà, ab veu melancolica i trista, diu:

Xuca-t.

III

El Rapinyell, que altres anomenen *Picasoques*, al veure enfilat per l'arbre que neteja d'insectes el vailet que va pera robar-li el niu, li crida, com desafiant-lo a pujar-hi:

Arrapa, pitit!
Arrapa, pitit!

IV

El cant de la Mallarenga es interpretat de diferents maneres. Els nois entremaliats i saltadors volen que diga, com pera donar-los la raó de ses entremaliadures:

Salta, Pere! Salta, Pere!

Els llauradors del Vallès volen que diga:

Mitja pera, mitja pera.

Els pobres fangadors de la Plana de Vich són de parer de que aqueix aucell se riu d'ells, i quan ab prou feina pitgen la fanga pera fer-la entrar dins la terra, a tall de mofa ls diu:

Pitja, Pere; pitja, Pere.
Ja t'hi tinc, ja t'hi tinc!

Més jo crec bé que això es una calúnnia, com també sen posen de vegades als pobres aucellets. Ara veieu si tirarà xanxes als treballadors del camp que li fan companyia, un aucell tant religiós com la Mallarenga, que a la Garrotxa de l'Empordà s'encarrega, a principis de Quaresma, de recordar als treballadors l'obligació sagrada del compliment pasqual ab aquesta cantarella, que sol repetir tres vegades:

Quan compliu?
Quan compliu?

Que l'escoltin bé ls mal pensats de la Plana de Vich així que surten les primeres violes i diguen si es digne de vituperi o d'alabança un pobre aucell de bosc que gosa fer, a veu de nunci, una pregunta que més de quatre rectors de les terres baixes de Catalunya no gosen fer a cau d'orella de moltes ovelles esgarriadices del seu ramat. Més la Mallarenga, que no té pèls a la llengua, no n té prou de recordar-los el manament de l'Església, sinó que, a més, els fa present que s'acosten les Pasqüetes, tornant-los-ho a dir cent i una vegada, si no ho han sentit bé:

Quan compliu?
Quan compliu?
Per Pasqüetes,
per Pasqüetes
fem lo niu.

Altres interpretacions del cant de la Mallarenga: uns volen que diga: *Tot per mi, tot per mi*; altres pretenen que no diu això, sinó: *Tot ho tinc, tot ho tinc*. Els uns són els partidaris de l'egoisme, que tot ho volen pera ells; els altres són els soperbs, que estan satisfets de sí mateixos i ho creuen tenir tot.

L'Estivarola (aixís anomenen a Sant Genís de Vilassar a una varietat de la Mallarenga) diu, partidaria del temps de la calor:

Tot estiu, tot estiu.

Un pecat té la Mallarenga, de que no seré pas jo qui l'excusi. Es tant lleminera del blat-de-moro tendre, que devegades no li dóna temps de naixer, i sovint ni l temps d'arribar a la terra, puix quan el pagès es a un cap dels solcs, ja ella l desenterra per l'altre i sel cruspeix, tot dient ab to mofeta i interessat al sembrador:

Que fas panís?

V

Ara, sense pendre comiat de la Mallarenga, parlem d'un altre aucell.

Saben quin es aquell que aixís que canta diu son nom?

Doncs an aqueix aucell li han dictat els pagesos la següent follia:

El Cucut no fa més que un ou,
i la Mallarenga,
que té tanta llenga,
ne fa més de nou.

Afegeixen que la mateixa Mallarenga diu al Cucut, ab aquesta altra follia, més això sí, tractant-lo de vós, reconeixent-se ella més petita:

Vós, tant alt i gros,
feu sinó un ou,
i jo, tant petita,
ne faig vuit o nou.

Quan vol ploure, el Cucut vola llestament d'un arbre a l'altre, i ab la pressa que diu sa cançó no la modula i sembla que diga *Cutucutasse*. Els pagesos diuen: «El cucut s'encucuta: tindrem aigua». En alguns pobles de Lleida l'anomenen el *No puc*, i quan se queixa volant d'una banda a l'altra, com si portés un gran pes, li diuen: *No pots? Deixa-l.*

VI

El cant de la Guatlla es traduït també de diferent manera en cada territori. A la Guille-

ria, a ultims de la primavera, quan els segols han espigat, diu:

Blat florit, blat florit.

A la Plana de Vich, que es terra de guatlles i de caçadors, a l'arribar el temps de les segues, que es quan canta més i millor, diu:

Blat segat, blat segat.

En el camp de Tarragona, fent tal vegada alusió an algun joc de la terra, diu:

Set per vuit, set per vuit.

Devegades, recordant tal volta que *set per vuit* són *cinquanta-sis*, afegeix: *Guarda-men*.

Jo he conegut un calbo de molt bona jeia que s'enfadava, o feia l'enfadat, al sentir el cant de la guatlla, creient que li deia:

Cap pelat, cap pelat.

En cambi a Berga, aon, per ser comarca pobra, se menja molt blat pelat, la guatlla ls ho recorda, i està cantant a trenca-nou-de-coll tot el sant dia:

Blat pelat, blat pelat.

Un altre de no sé aon, que tenia tretzes ab algú, s'afigurava i creia que la guatlla li aconsellava que pledegés dient-li:

Pit i plet, pit i plet.

VII

Abans de sentir lo que diu l'Oriol escolteu lo que li diuen an ell, cantant, els vaillets de Lleida, aont el seu cant es signe de bon temps. Quan el cel està ennuvolat i el sol comença de sortir per una esclatxa, canten els nois, ab gran gatzara:

Sol soleret
alça-t un poquet
dalt del camí,
puix l'Oriol
canta que fa sol.

El seu cant es verament de golafre: no parla sinó de menjar.

Les figues-flors deuen saber molt bones a l'Oriol, puix les anomena sovint en son cant:

Figues-flors,
figues-flors secaines.

Jo no sé com interpreten aquesta ultima paraula dels bescantadors de l'Oriol pera acusar-lo de renegador. També l'acusen de lladre,

i en això no seré pas jo qui surti a sa defensa, perquè n sé alguns testimonis. A ultims de Maig o a primers de Juny, així que verolen les cireres, ja l trobareu dalt del cirerer, volant d'ací i d'allà, i picant a dreta i a esquerra, aquesta vull, aquesta no vull, com si ell fos l'amo del fruiterar, i dient, tot satisfet de sa golafreria:

Són madures les cireres.
Són madures les cireres.

Solament el nom de *Menja-figues* que li donen envers Girona ja l compromet.

Fa l niu penjat d'una branqueta forcada, lligant els fils en els brots com una hamaca, que l vent fa gronxar.

Quan està alegre redobla com un quan xiula, i quan li prenen els petits diu *gaig, gaig* i renega.

VIII

Diuen que una vegada estava tant aferriçat sobre un olm pellucant uns raims que hi negrejaven, que no s'adonava del caçador que li apuntava l'escopeta i deia:

Mal any que són bons!
Mal any que són bons!

El Gaig, que es amic seu, li deia desde un roure:

Mira a baix, mira a baix.

Ell, que no ho sentia, seguia pellucant i dient:

Mal any que són bons!

El caçador tirà, i, veient caure mort l'Oriol, el Gaig fugí a corre-cuita, movent les ales i dient, esglaiat:

Mal any! Mal any! Mal any!

No l té mai gaire bol dolent del Gaig, que va repetint encara, com per castic de Déu, les paraules que digué al traïdor Herodes, que cercava a la Mare de Déu pel camí d'Egipte:

Sota la garbereta
està la Marieta,
sota la garbereta.

La Verge, al veure-s traida per ell, li digué:

Gaig ets i gaig seras:
magre sempre estaras.

I desde llavors està tant magre que ls caçadors, sobre tot quan es vell, ni l'arrepleguen, i al voler aponderar per magre un home diuen: «Està magre com un gaig».

IX

Els pagesos de l'horta de Lleida acusen a la Perdiu d'haver sigut complice del Gaig en sa lletja traició contra la Verge Maria. Diuen que en el mateix camí, un xic més enllà, la Verge demanà aculliment a una gabarrera. Aqueixa l'hi donà de bon grat i voluntat, i en premi de sa bona acció ses fulles i ses flors són bones pera medicina. La dolenta de la Perdiu se posà a cantar allí a la vora, com pera donar-ne avís al rei Herodes:

Cut, cut, catatxec,
sota la gabarrera jec.

Per un voler de Déu, Herodes no ho entengué prou, però ja ho entengué la Verge Maria, i valga-li ella, sinó ls caçadors l'haurien llençada als goços, així com ara ls llencen solament son cap perquè no es bo pera menjar.

X

Més no tots els aucells foren tant ingrats ab la Verge Maria quan anava a Egipte. La Cueta o Cuereta anava sempre al voltant seu saltirontant joiosament pera alegrar-la, i devegades també aixecaval vol per si veia venir el rei

Herodes i avisar-la. Per això, desde allavors, els pagesos li donen l'escaigut nom de *Gallineta de la Mare de Déu*. Ella, coneixent que ls pagesos l'estimen i en són devots, els fa companyia mentres llauren i els acompanya amistosament amunt i avall del camp i els neteja de les cuques dolentes que surten en el solc obert de poc. La Mare de Déu es tant agraida que fins als aucells premia una bona acció.

XI

Els fadrins de Sant Boi de Lluçanès, que, segons diu la cançó, *molta fatxada n gasten*, són de parer de que ls Coloms, quan parrupengen, movent-se cerimoniosament d'ací i d'allà, i donant giravolts de ballador en son colomar, diuen tots estofats:

Jo só més guapo que tu!
Jo só més guapo que tu!

XII

El Gall se lleva de bon matí, més no pera seguir el concell de l'Oreneta i anar a Montserrat, sinó pera posar-se a baladrejar com una marmanyera de la plaça:

Jo só de Vic. Jo só de Vic.